

Näringsutskottets betänkande

1983/84:12

om ökning av aktiekapitalet i Post- och Kreditbanken, PK-banken
(prop. 1983/84:70)

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1983/84:70 (finansdepartementet) om ökning av aktiekapitalet i Post- och Kreditbanken, PK-banken,

dels två motioner som har väckts med anledning av denna proposition,

dels, i vad avser börsintroduktion och försäljning av aktier i vissa statliga företag, två motioner som har väckts med anledning av proposition 1983/84:40 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Propositionen och motionerna redovisas i det följande.

Propositionen

Huvudsakligt innehåll

Med hänsyn till kapitaltäckningsreglerna i lagen (1955:183) om bankrörelse behöver PK-banken, där staten äger 99,96 % av aktierna, öka sitt aktiekapital, som f. n. nominellt är 633,6 milj. kr. Detta avses ske genom en nyemission till ett belopp av 116,4 milj. kr. I propositionen föreslås att staten skall avstå från sin företrädesrätt såsom aktieägare att teckna nya aktier och att hela emissionen i stället skall säljas över Stockholms fondbörs. Statens ägarandel minskar därmed till ca 85 %. Banken räknar med att nyemissionen skall kunna genomföras till en betydande överkurs, så att kapitaltillskottet blir 350–450 milj. kr.

Förslag

Regeringen föreslår riksdagen att godkänna den av föredragande statsrådet förordade ordningen för en ökning av PK-bankens aktiekapital till 750 milj. kr., innebärande att staten avstår från den företrädesrätt till teckning av nya aktier som tillkommer staten såsom aktieägare.

Motionerna

Yrkanden

De motioner som har väckts *med anledning av proposition 1983/84:70* är

1983/84:247 av Christer Eirefelt (fp), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avyttring av statens aktier i PK-banken,

1983/84:248 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen begär att regeringen avyttrar samtliga aktier i Post- och Kreditbanken via Stockholms fondbörs.

De motioner som har väckts *med anledning av proposition 1983/84:40* och behandlas här är

1983/84:100 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), såvitt avser yrkandet (58) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som [i motionen] anförts om möjligheterna till börsnotering och utförsäljning av vissa statliga företag,

1983/84:107 av Erik Hovhammar m. fl. (m), såvitt avser yrkandet (13) att riksdagen begär åtgärder för försäljning genom börsintroduktion av hela statens aktieinnehav i dotterföretag inom Statsföretagsgruppen i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motivering

I motion 1983/84:247 (fp) anförs att folkpartiet inte delar den i propositionen uttryckta uppfattningen att staten inte bör avyttra någon del av sitt nuvarande aktieinnehav i PK-banken. Staten kan, menar motionärerna, mycket väl avyttra hela eller delar av sitt aktieinnehav i vissa statliga bolag, varvid en del bolag kan introduceras på börsen. PK-banken synes, säger motionärerna, tillhöra den grupp av statliga företag för vilken det statliga ägandet är onödigt. Staten bör således kunna sälja ut hela eller delar av sitt aktieinnehav i PK-banken.

Enligt motion 1983/84:248 (m) är den av regeringen föreslagna åtgärden otillräcklig. Staten bör sälja ut samtliga aktier i PK-banken, och detta bör ske i sådan form att inte vissa kategorier av köpare favoriseras. Två motiv anges för att staten bör minska sitt innehav av aktier i banken. För det första medför enskilt ägande högre effektivitet och större affärsmässighet i bankens drift. För det andra talar det statsfinansiella läget för att staten minskar sitt innehav av aktier i olika företag, så att dess skuldbörda och därmed även dess räntekostnader reduceras. Tillkomsten av fler enskilda aktieägare skulle stärka tilltron till att PK-banken arbetar utifrån marknadsmässiga principer.

I motion 1983/84:100 (c) uttalas att det finns goda förutsättningar och rationella skäl för börsintroduktion och utförsäljning av vissa statliga företag. Regeringen bör, säger motionärerna, ta initiativ till en sådan utveckling, vilket också kan ge betydande positiva effekter på statsbudgeten.

I motion 1983/84:107 (m) hänvisas till tidigare förslag från moderata samlingspartiets sida om utförsäljning av statliga företag, bl. a. genom börsintroduktion av PK-banken, AB Pripps Bryggerier och KabiVitrum AB. Något industripolitiskt skäl för staten att behålla något av de under Statsföretagsgruppen redovisade dotterbolagen finns ej, hävdar motionärerna. En utförsäljning av dessa bolag skulle kunna stärka det statsfinansiella läget.

Tidigare riksdagsbehandling

I anslutning till en proposition om rekonstruktion av Statsföretagsgruppen behandlade näringsutskottet (NU 1982/83:25) våren 1983 motionsyrkanden från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet vilka gick ut på försäljning av statliga företag. Försäljning, helt eller delvis, av vinstgivande dotterbolag till Statsföretag AB var en huvudpunkt i de tre partiernas sinsemellan något skiljaktiga program för rekonstruktion av Statsföretagsgruppen. Vidare rekommenderades bl. a. att AB Pripps Bryggerier successivt skulle föras över i privat ägo och att PK-banken skulle börsintroduceras.

Utskottet avstyrkte motionsyrkandena, vilka också avslogs av riksdagen. Eftersom den föreslagna försäljningen främst skulle komma att avse framgångsrika företag skulle de kvarvarande statliga företagen genomsnittligt förte låg lönsamhet, sade utskottet. I förlängningen låg att den kvarvarande statliga företagsektorn kunde komma att bestå enbart av mer eller mindre krisdrabbade företag, som hade små möjligheter att ömsesidigt bistå varandra och som utgjorde en mindre attraktiv miljö för de anställda och särskilt för kvalificerade företagsledare. En politik som skulle få sådana konsekvenser kunde inte tillstyrkas. Utskottet sade sig betrakta en livskraftig sektor av statliga företag som ett viktigt inslag i det svenska näringslivet. Frågan om en börsintroduktion av statliga företag som skulle leda till privat delägarskap finge prövas från fall till fall. Utskottet såg inga fördelar i en mera generell tillämpning av ett sådant system.

Enligt en reservation (m, c, fp) mot detta ställningstagande talade starka skäl för att staten endast undantagsvis borde driva egna företag. Även utanför krisbranscherna var det ofta svårt att uppnå samma lönsamhetsgrad i statliga företag som i privata. Det var uppenbar risk för att ledare för statliga företag förlitade sig på att ägaren i en krissituation skulle kunna förmås gripa in med kapitaltillskott eller motsvarande. Härigenom hämmades strävan efter ökad effektivitet. Ett tillskott av enskilda eller kooperativa delägare skulle skapa en nyttig motvikt mot en sådan utveckling. Ett annat starkt motiv för försäljning var, sade reservanterna, att den statliga företagsektorn

ställde krav på stora kapitaltillskott som var helt oförenliga med en stram budgetpolitik. Som en riktpunkt angav de att staten under budgetåret 1983/84 borde kunna tillgodoräkna sig likvider för aktieförsäljning uppgående till ca 1 miljard kronor.

Svar på fråga i riksdagen

Finansminister Kjell-Olof Feldt besvarade den 29 november 1983 en fråga (1983/84:155) av Lars Tobisson (m) om PK-bankens planerade nyemission. Ett syfte med emissionen är, sadet det i frågesvaret, att få en vid spridning av aktieposterna, vilket är en förutsättning för börsintroduktion. Det ankom på bankens ledning att avgöra hur fördelningen av de tecknade aktierna skulle ske. Finansministern hade erfarit att man från bankens sida undersökte möjligheterna att ge sina anställda och större kunder tillfälle att förvärva en del av de aktier som skulle emitteras.

Utskottet

Banklagstiftningen ställer krav på att en banks placeringar till viss del motsvaras av eget kapital eller jämställt täckningskapital hos banken. När rörelsen expanderar kan det bli nödvändigt för banken att öka det egna kapitalet, t. ex. genom en nyemission av aktier. Den statsägda Post- och Kreditbanken, PK-banken, befinner sig i detta läge.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att staten avstår från sin företrädesrätt som aktieägare att teckna nya aktier i PK-banken och sålunda möjliggör att de aktier som banken nu planerar att emittera kan säljas genom Stockholms fondbörs.

De båda motioner som har väckts med anledning av propositionen går ut på att staten helt eller delvis bör sälja sina nuvarande aktier i PK-banken till andra intressenter.

Utskottet delar inte motionärernas uppfattning på denna punkt. Starka skäl talar för att PK-banken bör få behålla sin ställning som en väsentligen statsägd affärsbank med de möjligheter till direkt och indirekt påverkan på bankväsendet i övrigt som denna ställning erbjuder. Motionerna 1983/84:248 (m) och 1983/84:247 (fp) avstyrks följaktligen.

De båda övriga motioner som utskottet tar upp här upprepar i berörda delar synpunkter och önskemål som utskottet behandlade våren 1983 i samband med regeringens förslag till rekonstruktion av Statsföretagsgruppen. Framför allt är det dotterbolag till Statsföretag AB som motionärerna har i åtanke när de rekommenderar att statliga företag i stor utsträckning skall överlätas på andra intressenter och introduceras på Stockholms fondbörs.

Utskottet hänvisar till redogörelsen i det föregående för dess argumenta-

tion och ställningstagande när samma ämne behandlades tidigare i ar. Sammanfattningsvis kvarstår som ett avgörande omdöme att en livskraftig sektor av statliga företag är ett viktigt inslag i det svenska näringslivet. Frågor om förändringar i beståndet av statliga företag får behandlas från fall till fall när särskilda omständigheter föreligger. Sålunda avstyrker utskottet motionerna 1983/84:107 (m) och 1983/84:100 (c) i här aktuella delar.

Utskottet hemställer

1. *beträffande ökning av aktiekapitalet i PK-banken*
att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:70 godkänner den däri angivna ordningen för en ökning av PK-bankens aktiekapital till 750 milj. kr., innebärande att staten avstår från den företrädesrätt till teckning av nya aktier som tillkommer staten såsom aktieägare,
2. *beträffande försäljning av statens aktier i PK-banken*
att riksdagen avslår motionerna 1983/84:247 och 1983/84:248,
3. *beträffande försäljning och börsintroduktion av statliga företag*
att riksdagen avslår motion 1983/84:100 yrkande 58 och motion 1983/84:107 yrkande 13.

Stockholm den 8 december 1983

På näringsutskottets vägnar

NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Christer Eirefelt (fp), Birgitta Johansson (s), Per-Richard Molén (m), Sivert Andersson (s), Ivar Franzén (c), Nic Grönvall (m), Bo Finnkvist (s), Sylvia Pettersson (s), Oswald Söderqvist (vpk) och Ulla Voss-Schrader (m).

Reservationer

1. Ökning av aktiekapitalet i PK-banken (mom. 1)

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet tillstyrker" och slutar med "Stockholms fondbörs" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner inget skäl för att riksdagen bör bifalla regeringens förslag och sålunda möjliggöra att PK-banken kan sälja nyemitterade aktier genom fondbörsen. Det finns från allmänt samhällseliga utgångspunkter och med hänsyn till den svenska ekonomins struktur och funktion ett starkt behov av en helt statsägd bank av PK-bankens typ. Den idé som PK-banken

representerar har också en lång tradition bakom sig. PK-banken spelar en viktig roll inom bankväsendet inte minst som motvikt mot en starkt koncentrerad privat bankstruktur. En bank med denna roll och ställning bör enligt utskottets mening vara helt statlig och icke ha ägare med andra intessebindningar.

På denna grund anser utskottet att riksdagen inte bör godkänna den föreslagna ordningen för ökning av PK-bankens aktiekapital utan i stället anvisa erforderligt anslag – som utskottet beräknar till 450 milj. kr. – för att staten skall kunna finansiera denna kapitalökning.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. *beträffande ökning av aktiekapitalet i PK-banken*

att riksdagen

a) avslår proposition 1983/84:70,

b) till *Teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 450 000 000 kr.,

2. Försäljning av statens aktier i PK-banken (mom. 2)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Christer Eirefelt (fp), Per-Richard Molén (m), Ivar Franzén (c), Nic Grönvall (m) och Ulla Voss-Schrader (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks följaktligen" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning. Systemet med en stor statlig affärsbank är en kvarleva från ett äldre skede i bankväsendets utveckling. I dagens läge talar starka skäl för att det överges. En privatisering av PK-banken skulle tillföra staten avsevärda ekonomiska resurser. Den skulle samtidigt verka vitaliserande på banken och stärka dess ställning hos allmänheten. Utskottet föreslår att riksdagen riktar ett uttalande av nu angiven innebörd till regeringen. I detta sammanhang noterar utskottet med tillfredsställelse det förebud om fortsatt omtänkande på socialdemokratiskt håll som kan utläsas av finansministerns uttalande i propositionen att den föreslagna minskningen av statens ägarandel med bred marginal ligger inom vad som kan accepteras.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. *beträffande försäljning av statens aktier i PK-banken*

att riksdagen med bifall till motionerna 1983/84:247 och 1983/84:248 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Försäljning och börsintroduktion av statliga företag (mom. 3)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Christer Eirefelt (fp), Per-Richard Molén (m), Ivar Franzén (c), Nic Grönvall (m) och Ulla Voss-Schrader (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Utskottet hänvisar" och slutar på s. 5 med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet hänvisar till den i det föregående refererade argumentationen för motsvarande motionsyrkanden tidigare i år. Sammanfattningsvis gäller att staten endast undantagsvis bör driva företag och att det i företag med kvarstående statligt ägarintresse bör lämnas stort utrymme för privata och kooperativa delägare. Det är angeläget att regeringen snarast lägger fram en plan för försäljning och börsintroduktion av statliga företag, bl. a. inom Statsföretagsgruppen. Utskottet föreslår att riksdagen gör en framställning härom och sålunda tillgodoser motionerna 1983/84:107 (m) och 1983/84:100 (c) i här aktuella delar.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *försäljning och börsintroduktion av statliga företag* att riksdagen med bifall till motion 1983/84:100 yrkande 58 och motion 1983/84:107 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

